

УДК 658.14/07:336

Біломістна І.І., к.е.н., доцент,

Олійник О.В.

Харківський інститут банківської справи УБС НБУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

На основі дослідження сучасної економічної літератури було проведено аналіз підходів до визначення дефініції «фінансова безпека підприємства» та узагальнено їх за спільними характеристиками. Сформульовано авторське визначення поняття «фінансова безпека підприємства». Систематизовано принципи забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, принципи забезпечення фінансової безпеки.

Bilomistna I., Olijnyk O.

FEATURES OF THEORETICAL APPROACHES TO DETERMINING FINANCIAL SECURITY ENTERPRISE AS AN ECONOMIC CATEGORY

Based on a study of modern economic literature was analyzed approaches to determination of definition "financial security company" and summarized them by common characteristics. Formulated the authors' definition of "financial security company." Systematized principles of financial security.

Keywords: financial security, principles of financial security.

Беломестная И.И., Олейник Е. В.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КАТЕГОРИИ

На основе исследования современной экономической литературы был проведен анализ подходов к определению дефиниции «финансовая безопасность предприятия» и обобщение их по общим характеристикам. Сформулировано авторское определение понятия «финансовая безопасность предприятия». Систематизированы принципы обеспечения финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность, принципы обеспечения финансовой безопасности.

Біломістна І.І., Олійник О.В.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковим та практичним завданням. Фінансово-економічна криза негативно вплинула на стан економічних та фінансових процесів, які відбуваються в нашій державі. Такі обставини ускладнюють умови господарювання суб'єктів господарської діяльності та посилюють конкурентну боротьбу між ними. Крім того, через наявність великої кількості зовнішніх та внутрішніх загроз, такі умови можуть призвести до погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання. Тому, задля гарантування їх стабільного розвитку, необхідно забезпечити належний рівень фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Активні дослідження в сфері фінансової безпеки підприємства вітчизняними науковцями почали здійснюватися нещодавно. Основними науковцями, які розглядають питання фінансової безпеки є: Пластун О.Л., Грищенко О.І., Побережний С.М., Єрмошенко М.М., Горячова К.С., Бланк І.А., Журавка О.С. та ін.

Цілі статті. Метою статті є розвиток науково-методичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства шляхом дослідження та узагальнення теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки підприємства як економічної категорії.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова безпека підприємства є невід'ємною складовою економічної безпеки. Її головна мета полягає в тому, щоб гарантувати стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства сьогодні та високий потенціал його розвитку в майбутньому.

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки суб'єктів підприємництва залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

В умовах збільшення кількості внутрішніх та зовнішніх загроз діяльності підприємства та, як наслідок, неухильного зростання кількості неплатоспроможних підприємств в Україні, проблема забезпечення належної фінансової безпеки на вітчизняних

підприємствах виходить на перший план та набуває першочергового значення.

Узагальнення підходів окремих авторів щодо визначення поняття «фінансова безпека підприємства» можна об'єднати за спільними характеристиками та класифікувати таким чином (табл. 1, складена автором).

Представники першого підходу, згідно з яким фінансова безпека представляє собою певний механізм, не достатньо широко окреслили суть даного поняття, оскільки вони не зазначили конкретні показники, які характеризують стабільний стан суб'єкта господарювання.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення дефініції
«фінансова безпека» в літературних джерелах

Літературне джерело	Зміст визначення
<i>Підхід, що відображає фінансову безпеку як механізм</i>	
1. Пластун О. Л. [1]	Фінансова безпека – це певний механізм за допомогою якого досягається стабільний розвиток господарського суб'єкта та забезпечується ефективність його діяльності шляхом використання різних фінансових важелів, методів тощо.
2. Гриценко О. І. [2]	Головна мета фінансової безпеки – гарантувати найбільш ефективне використання ресурсів підприємства для забезпечення стабільного функціонування та динамічного розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам.
<i>Підхід, що відображає фінансову безпеку як стан</i>	
3. Побережний С. М. Пластун О. Л. Болгар Т. М. [3]	Фінансова безпека банку – це такий стан банківської установи, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

4. Єрмошенко М. М. Горячева К. С. [4]	Фінансова безпека підприємства – такий його фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.
5. Журавка Ф. О. Могиліна Л. А. [5]	Фінансова безпека суб'єкта підприємництва відображає стан його захищеності, виражений через показник рівня його фінансового стану.
6. Бланк І. А. [6]	Фінансова безпека підприємства – кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в поточному й перспективному періоді.
<i>Підхід, що відображає фінансову безпеку як якість фінансових інструментів</i>	
7. Користін О. Є. [7]	Фінансова безпека – це якість фінансових інструментів та послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань.

<i>Підхід, що відображає взаємозв'язок підприємства з державою</i>	
8. Петренко Ю. М. [8]	Фінансова безпека на рівні підприємства виступає одночасно як незалежна від фінансово-кредитної сфери держави категорія та з іншого – як інтегрована в неї підсистема.
<i>Підхід, що відображає фінансову безпеку як здатність підприємства ефективно провадити фінансову діяльність</i>	
9. Гукова А. В. Анікіна І. Д. [9]	Фінансова безпека підприємства – здатність підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначено й конкурентного середовища.
10. Журавка О. С. [10]	Фінансова безпека суб'єктів підприємництва – здатність суб'єктів підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

Такі вчені, як Єрмошенко М.М., Горячева К.С., Бланк І.А., Журавка Ф.О., Могиліна Л.А. та інші розглядають фінансову безпеку як стан установи, який має певні характеристики (наприклад, збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз тощо). Недолік даного підходу полягає в тому, що коло наведених характеристик досить вузьке та потребує значного розширення.

Користін О.Є., який є прихильником третього підходу, зазначає, що фінансова безпека являє собою якість фінансових інструментів та послуг. Даний підхід до визначення фінансової безпеки підприємства не дає конкретну оцінку досліджуваному поняттю, а лише дає узагальнене визначення даної економічної категорії.

Основним недоліком останніх двох підходів, один з яких відображає взаємозв'язок підприємства з державою, а інший розглядає фінансову безпеку як здатність підприємства ефективно провадити свою фінансову діяльність, є те, що науковці не достатньо конкретно визначають мету фінансової безпеки, яка обов'язково повинна бути чітко визначена, якщо автор прагне ґрунтовно дослідити дане поняття.

Для більш детального розгляду дефініції «фінансова безпека підприємства» автором виконаний морфологічний аналіз складових, наведений у табл. 2, де розкривається кожна базова категорія фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 2

Морфологічний аналіз визначення сутності дефініції «фінансова безпека підприємства»

Складова	Визначення категорії
Механізм [12]	Сукупність органів і процесів, з яких складається певне явище
Стан [12]	Обставини, умови, в яких хто-, що-небудь перебуває, існує
Важіль [12]	Засіб, який може сприяти розвитку чогось, досягненню мети
Збалансованість [12]	Співвідношення взаємно обумовлених частин, елементів, що забезпечує нормальне існування, функціонування, роботу чогось
Стратегія [12]	Спосіб дій, лінія поведінки кого-небудь

Таким чином, спираючись на проведені дослідження, можна сформулювати наступне визначення поняття «фінансова безпека підприємства»: фінансова безпека підприємства – це стан, який характеризується фінансовою рівновагою, стабільністю, платоспроможністю і ліквідністю підприємства, який досягається шляхом застосування окремих заходів, важелів, інструментів, що дає змогу вчасно ідентифікувати зовнішні і внутрішні загрози діяльності підприємства та своєчасно на них відреагувати. Дане визначення найбільш повно відображає сутність поняття фінансова безпека, оскільки воно не тільки дає характеристику даній економічній категорії, а й зазначає головну мету фінансової безпеки підприємства.

Організація і функціонування комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємства в цілях максимальної ефективності

повинні ґрунтуватися на певних принципах. Про це у своїх працях згадували багато науковців, у тому числі і В.П. Мак-Мак, який виділяє наступні принципи системи безпеки підприємства: пріоритет заходів попередження; законність; комплексне використання сил і засобів; координація і взаємодія всередині і поза підприємством; поєднання гласності з конспірацією; компетентність; економічна доцільність; планова основа діяльності; системність [11].

1. Комплексність - забезпечення безпеки персоналу, матеріальних, фінансових і інформаційних ресурсів від можливих загроз всіма доступними законними засобами і методами.

2. Своєчасність - постановка завдань комплексної безпеки на ранніх стадіях розробки системи безпеки на основі аналізу і прогнозування загроз.

3. Активність - захищати інтереси фірми необхідно з достатньою наполегливістю.

4. Законність - розробка системи безпеки на основі законодавства в області підприємницької діяльності, захисту інформації, приватної охоронної діяльності, а також інших нормативно-правових актів з безпеки.

5. Економічна доцільність і зіставність можливого збитку і витрат на забезпечення безпеки (ефективність - вартість).

6. Спеціалізація - залучення до розробки засобів захисту спеціалізованих організацій, найбільш підготовлених до конкретного виду діяльності з забезпечення безпеки.

7. Взаємодія і координація - здійснення заходів забезпечення безпеки на основі чіткої взаємодії зацікавлених підрозділів і служб.

8. Вдосконалення - поява нових технічних засобів захисту з урахуванням змін в методах і засобах розвідки і промислового шпигунства, нормативно-технічних вимог, накопиченого вітчизняного і зарубіжного досвіду.

9. Централізація управління - самостійне функціонування системи безпеки за єдиними принципами.

Таким чином, всі зазначені вище принципи можна згрупувати та систематизувати у окремі групи залежно від основних функцій менеджменту: планування, організація, мотивація, контроль (рис. 1).

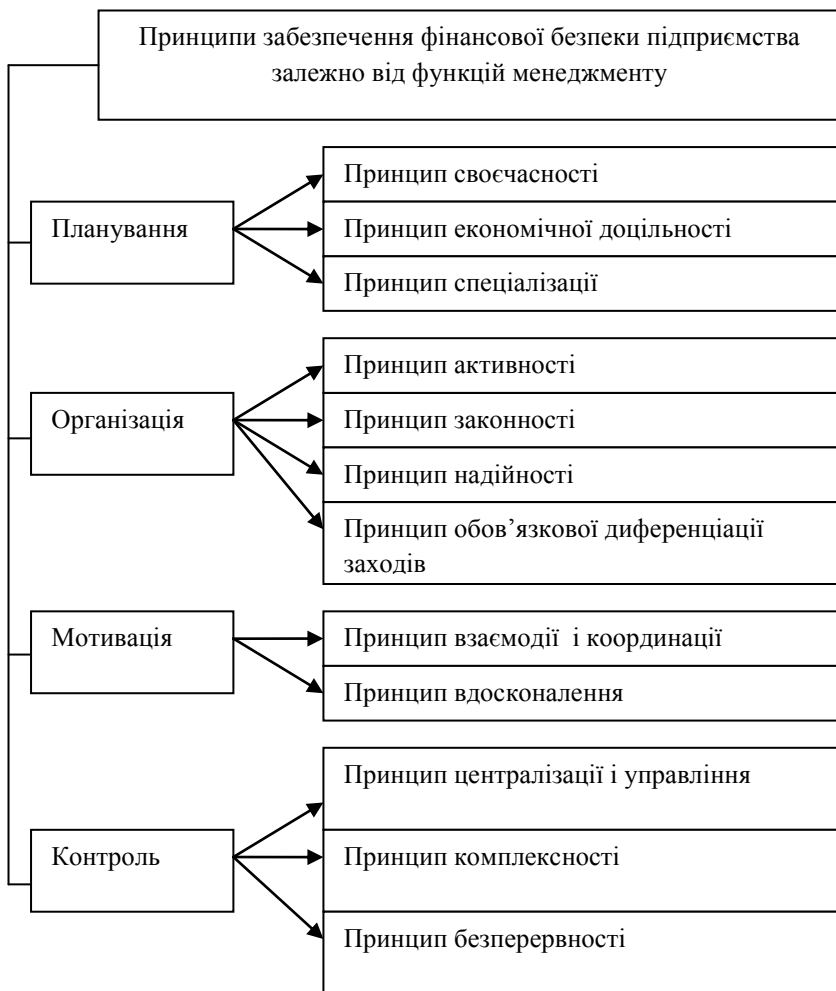

Рис. 1. Систематизація принципів забезпечення фінансової безпеки підприємства залежно від функцій менеджменту [власна розробка на основі 11]

На нашу думку, ці принципи можуть бути доповнені. По-перше, принципом безперервності, який припускає, що функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства повинне здійснюватися постійно. По-друге, принципом обов'язкової диференціації заходів. Мається на увазі, що вибір заходів по

подоланню виниклих загроз відбувається залежно від характеру загрози і ступеня тяжкості наслідків її реалізації. Нарешті, по-третє, принципом надійності, який повинен гарантувати високий ступінь надійності певних параметрів усіх процесів, що не повинні виходити за межі припустимих відхилень, що встановлені компетентними суб'єктами економічної безпеки. У протилежному випадку процеси будуть порушувати рівновагу системи і перешкоджати досягненню поставлених цілей.

Висновки. Дослідження сутності дефініції «фінансова безпека підприємства» на основі узагальнення теоретичних уявлень та морфологічного аналізу дозволили уточнити її економічний зміст за рахунок виокремлення найважливіших характеристик фінансової безпеки та формулювання на їх основі авторського визначення даної економічної категорії. Обов'язковими елементами будь-якої системи фінансової безпеки є принципи її забезпечення, тому важливим було доповнення вже існуючих принципів та розробка нових. Таким чином, подальші дослідження даного питання будуть спрямовані на розробку системи фінансової безпеки, яка б ефективно попереджала розвиток кризових явищ на вітчизняних підприємствах.

1. Пластун, О. Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкруства / О. Л. Пластун // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2 (21). – С. 57-60
2. Гриценко О. І. Забезпечення фінансової безпеки діяльності кредитних спілок [Текст] / О. І. Гриценко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. - № 2. - С. 35 – 42.
3. Побережний С. М., Пластун О. Л., Болгар Т. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни «Безпека банків» / [уклад. Побережний С. М., Пластун О. Л., Болгар Т. М.]; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство [Текст] : наукова монографія / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева; Нац. академія управління. - К. : НАУ, 2010. - 232 с.
5. Журавка Ф. О. Сутність і роль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в контексті забезпечення його економічної безпеки [Текст] / Ф. О. Журавка, Л. А. Могиліна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2012. - Вип. 35. - С. 16-24.
6. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия : монография / И. А. Бланк К. : Ника-Центр, Сьлга, 2006. – 776 с.

7. Користін О. Є. Економічна безпека: навч. посібник / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко та ін. ; за ред. О. М. Джужі. – К.: Алеута ; КНТ ; центр учбової літератури, 2010. – 368 с.
8. Петренко Ю. М. Проблеми розвитку механізму управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] / Ю. М. Петренко, О. М. Ващенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12-13 листопада 2009 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2009. – Т. 2. – С. 49-51.
9. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. - №3. – С. 98 – 102.
10. Журавка О. С. Теоретичні аспекти формування системи фінансової безпеки підприємства [Текст] / О. С. Журавка, Є. К. Бондаренко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4. – С. 234-237.
11. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия (организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности). - М: Мир безопасности, 1999. – С. 6.
12. Калачник В.С. Тлумачний словник сучасної української мови / Укладачі Л. П. Коврига, Т. В. Ковальова, В. Д. Пономаренко /. – Харків : Белкар-книга, 2005. – 800 с.